

Entrevistes als fundadors i fundadores de l'Associació Catalana de Comunicació Científica

L'Associació Catalana de Comunicació Científica (ACCC) és una entitat que agrupa, des de l'any 1990, comunicadors, periodistes especialitzats, científics, divulgadors i editors amb un especial interès per comunicar i divulgar ciència, així com per ampliar i millorar la presència d'aquesta mena d'informació en els mitjans d'àmbit català. Amb motiu de la commemoració dels seus trenta anys d'activitat, una de les expresidentes de l'ACCC, Mercè Piqueras, va proposar recopilar la «memòria històrica» de l'associació. Aquesta proposta es va traduir en la recuperació i digitalització d'un arxiu format per documents històrics en paper, fotografies, fragments de premsa i antics butlletins; la creació d'una línia cronològica que destacava els esdeveniments més importants dels primers deu anys de l'associació, i que recentment s'ha ampliat fins a l'actualitat; i l'elaboració d'una sèrie d'entrevistes a personalitats importants en la fundació i primers anys d'història de l'entitat. Tot això s'emmarcà dins de l'elaboració, durant el curs 2021/2022, d'un treball de fi de màster en història de la ciència titulat *Comunicación y Ciencia en Cataluña a finales del siglo xx: la Asociación Catalana de Comunicación Científica*. Actualment, aquestes entrevistes han estat publicades en la web de l'ACCC com a cinc blocs independents que poden ser consultats en obert i de manera gratuïta.

Les entrevistes es van dur a terme entre finals de 2021 i principis de 2022. Les persones entrevistades van ser alguns dels membres fundadors de l'ACCC: Vladimir de Semir, primer president de l'associació (1990-1994); Luis Ángel Fernández-Hermana, segon president (1994-1998); Mercè Piqueras, primera dona a ser presidenta (2006-2011); Deborah Hap, primera tesorera, i Xavier Duran, primer secretari i soci amb el carnet núm. 1. Com es pot veure, tots ells han tingut relació amb l'associació des dels seus inicis i han format part de la seva junta directiva en algun moment. L'associació va facilitar en molts dels casos l'accés a aquestes persones i totes van estar obertes a ser entrevistades. La disponibilitat de testimonis directes en veu d'aquests

protagonistes va impulsar la realització d'aquestes entrevistes. Era una oportunitat ineludible per construir una sèrie de fonts orals sobre els primers anys de l'ACCC en un context d'escassetat de fonts i estudi sobre la història de la comunicació científica a Catalunya. S'espera que aquestes fonts no serveixin únicament per l'anàlisi feta durant el corresponent treball de fi de màster, sinó que es valorin com a documents històrics per a futures recerques en aquest mateix període. A més, s'espera que puguin esdevenir un antecedent per a la recopilació de més fonts d'aquest o un altre tipus amb relació a la història de la comunicació científica a Catalunya. Malgrat l'oportunitat que suposen aquestes entrevistes, els testimonis orals presenten també una sèrie de problemàtiques que han de ser ateses. Ha de fer-se, per tant, una lectura crítica d'aquestes fonts que consideri, entre altres coses, el context en el qual van ser generades.

Les entrevistes es van realitzar en persona i es van registrar utilitzant una gravadora de mà. Els aproximadament 684 minuts d'àudio es van transcriure per complet i van quedar publicats com a annex del treball de fi de màster que engloba aquestes accions. Les transcripcions originals, per tant, no són fàcilment accessibles, però estan a la disposició de tot aquell interessat a consultar-les. D'altra banda, les gravacions tampoc són accessibles a causa de la seva llarga extensió i format. Amb l'objectiu de posar aquestes fonts a disposició de tothom, es va decidir la seva publicació en la web de l'ACCC. Per aquest fi, s'ha dut a terme un treball previ d'edició consistent en el resum de les parts més importants, la supressió de les explicacions més anecdòtiques o que mancaven d'interès i la traducció íntegra al català. Aquest procés ha permès reduir l'extensió a gairebé la meitat de la seva extensió original. Cal reconèixer que aquesta edició pot portar a una pèrdua o modificació del contingut, intenció i to originals. Una possible millora en la creació d'aquest tipus de fonts orals podria ser fer una gravació audiovisual que permeti una menor intervenció de la mà de l'historiador en el processament de la informació. Malgrat això, un format audiovisual pensat per a la seva posterior difusió implica també certa edició que pot condicionar les respostes i el relat. El valor d'una entrevista en privat, en forma de conversa distesa, resideix també en la naturalitat de les respostes, la possibilitat d'explicar anècdotes que afegeixen context útil per tal que l'historiador o historiadora aprofundeixi en la seva recerca.

Quan es recopilen aquest tipus de fonts orals, el record i la memòria actuen com a constructors de la realitat històrica. Les limitacions físiques de la memòria, els sentiments personals, els judicis morals i el coneixement del present poden actuar com altres actors més en la construcció del relat històric. Segons Schwart (1982), l'acció de recordar és un procés actiu i constructiu. I, segons Shafir (2013), això implica tant la comprensió com la creació de sentit entorn del passat a través de processos d'interpretació, transformació i resignificació. L'ACCC va començar la seva marxa com a associació professional centrada en el «periodisme científic» i va canviar un parell d'anys després el concepte «periodisme» pel de «comunicació». Alguns dels entrevistats no recordaven aquesta primera denominació i as-

seguraven que sempre havia estat de comunicació, diferenciant-se així també de l'homònima associació espanyola, que no va canviar el seu nom fins anys més tard.

Un altre dels punts determinants a l'hora de construir aquestes fonts orals ha estat, sens dubte, triar a qui entrevistar. Per què triar una persona i no una altra? Qui i sota quins criteris decideix els relats sobre els quals posem llum i els que quedaran descartats? Aquest aspecte pren una dimensió fins i tot major en aquest cas, ja que aquestes entrevistes formen part d'un conglomerat d'accions en el context d'una commemoració de l'entitat. Segons Conway (2010), una commemoració mobilitza un grup social per a representar el seu passat mitjançant pràctiques i artefactes que presenten molta rellevància com a símbol identitari (Shafir, 2013) i que tenen una clara vocació de futur (Turner, 2006). La proposta inicial feta per la junta de l'ACCC de 2021 incloïa entrevistar tots els expresidents i expresidentes. Podem pensar que aquesta elecció proposava una visió des de dalt que pretén destacar una sensació de continuïtat. Aprofitant la decisió de delimitar els treballs relacionats amb el treball de fi de màster només a la dècada dels noranta, es va decidir ampliar aquesta mirada per a incloure alguna perspectiva provinent d'un soci que, encara que molt implicat, només va participar en els òrgans de decisió durant els primers anys, mitjançant l'entrevista a Xavier Duran. A més, l'escassetat de dones sobretot durant els primers anys de l'activitat associativa va promoure la cerca activa dels seus testimoniatges. És per això que es va entrevistar a Mercè Piqueras, presidenta durant la dècada dels 2000, i es va impulsar una tasca de recerca per aconseguir contactar a Deborah Hap, periodista en l'àmbit de la salut i primera tesorera de l'associació. Encara que Hap apareixia en molts dels documents que es van recuperar i digitalitzar durant el marc de la recerca, l'associació havia perdut el contacte amb ella. Altres entrevistats recordaven la seva feina, però tampoc havien mantingut el contacte. Després d'una cerca complicada per diversos canals, gràcies al Col·legi de Periodistes de Catalunya, es va poder trobar el contacte de Hap, que va accedir a ser entrevistada. La seva visió aporta diversitat al relat en ser una veu que va formar part de l'associació, però que posteriorment va perdre el contacte amb aquesta. És curiós pensar com no sols el seu nom, sinó el d'una altra dona protagonista dels primers anys, Natàlia Gili, de la qual avui dia no s'ha pogut trobar més informació, van quedar fora de la història oficial transmesa pel record i la memòria associativa. Contràriament, tots els homes que apareixen en aquests papers eren reconeguts en l'actualitat. La invisibilitat del rol de les dones sembla que també afecta la història de la comunicació de la ciència i és un aspecte a considerar quan es construeixen fonts orals.

Per altra banda, aquest treball presenta una altra particularitat: la història de la comunicació científica a Catalunya, però també més enllà, ha estat construïda generalment pels mateixos comunicadors en forma de fonts primàries, secundàries i de la seva anàlisi. Aquest és el cas, per exemple, de Vladimir de Semir, que, a més de professional del periodisme de ciència, ha escrit diversos llibres sobre la història de la comunicació a Catalunya i l'Estat. Així, decidir quines veus triem com a prioritàries en un procés de construcció de fonts pot

ser determinant en la construcció del relat històric. Encara que han d'evitar-se intencionalitats i biaixos en la mesura que sigui possible, sembla més important documentar i contextualitzar l'elecció d'aquestes veus perquè serveixin com a eines eficaces per a l'anàlisi històrica en el futur.

Per a finalitzar i com ja es destacava a l'inici, és important que recursos històrics com aquestes entrevistes no quedin perduts i oblidats, sinó que siguin publicats de manera oberta, gratuïta i universal perquè siguin fàcilment accessibles i recuperables per la recerca o per públic interessat. Fer-ho possible és una responsabilitat que recau en gran manera en qui construeix aquests materials i també en les entitats que financen o que acompanyen aquestes accions. En aquesta ocasió, i d'acord amb l'ACCC, s'ha decidit publicar les entrevistes a la seva pàgina web. Malgrat això, l'emmagatzematge en el web d'una associació podria fer difícil trobar aquesta informació per a la recerca. Entre altres coses perquè no queda clar el context de realització ni altra informació que podria ser útil per a l'anàlisi. Per aquesta raó seria convenient que es poguessin afegir a algun arxiu obert de rellevància, com ara la biblioteca del Col·legi de Periodistes de Catalunya o bé algun repositori semblant que sigui fàcil de trobar. En aquest sentit, tant la responsabilitat institucional com la de l'investigador o investigadora són fonamentals per a preservar, compartir i difondre aquest patrimoni immaterial. Referenciar aquests materials en aquesta revista és un pas també cap a aquest objectiu.

Referències

- CONWAY, B. (2010), «New Directions in the Sociology of Collective Memory and Commemoration», *Sociology Compass*, 4 (7), 442-453.
- SCHWART, B. (1982), «The Social Context of Commemoration: A Study in Collective Memory», *Social Forces*, 61 (2), 374-402.
- SHAFIR, I. P. (2013), «Introducción: La conmemoración como búsqueda de sentido», *Revista Pléyade*, 11, 1-11.
- TURNER, C. (2006), «Nation and Commemoration». A: DELANTY, G.; KUMAR, K. (eds.), *The SAGE Handbook of Nations and Nationalism*, Londres, SAGE Publications, 205-213.

Diego de la Vega Pérez

Institut d'Història de la Ciència, Universitat Autònoma de Barcelona (iHC-UAB)

ORCID: 0009-0006-6616-7999